

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Факультет економічних наук
Кафедра управління земельними ресурсами

БРЕСЛАВЕЦЬ ВЛАДИСЛАВ ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 332.2:338.43

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ**

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

АВТОРЕФЕРАТ
дипломної роботи на
здобуття освітнього ступеня
«Магістр»

Миколаїв 2020

Магістерською роботою є рукопис

Робота виконана на кафедрі управління земельними ресурсами в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор (бвз)
Лазарєва Олена Володимирівна
Чорноморський національний
університет ім. Петра Могили
Міністерства освіти і науки України,
Професор (бвз) кафедри управління земельними
ресурсами.

Рецензент: **Совщак В.М.**
ТОВ «Український експертний
центр по вимірюванню та оцінці»

Захист відбудеться 17 грудня 2020 р. об 10 годині на засіданні ЕК в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2а, корпус 10-П.

З магістерською роботою можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десандників, 10, корпус 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Очевидним є той факт, що суспільство нині використовує землю у спосіб, що не відповідає законам Економіки і Природи, губить унікальність еколого-економічної ситуації в державі, в результаті чого створюється непередбачуваність і ризикованість у збереженні і відтворенні родючості ґрунту сільськогосподарського землекористування.

Причому, земельна реформа усугубила можливість раціонального і ефективного використання землі. Аргументи на користь відзначеного є незаперечними, вони лежать на поверхні. Адже водна і вітрова ерозія призводить до щорічних втрат 0,6-0,7 т/га і більше гумусу. Стільки ж і більше гумусу втрачається шляхом його мінералізації у процесі формування біомаси рослин. Сумарні втрати гумусу складають 1,3-1,4 т/га, що еквівалентно 27-28 і більше тонн гною для компенсації цих втрат.

У грошовому виразі (утилітарні цінності) це складатиме 6-8 млрд грн щорічно. Але треба усвідомлювати, що ґрунт має і інші цінності – внутрішні, які, у звичному розумінні, ціни не мають. Ці цінності мають «гідність» і з цим потрібно рахуватись.

Наука нагромадила великий досвід у вивченні проблем, пов'язаних із державним регулюванням розвитку сільських територій. Проблеми управління соціально-економічним розвитком сільських територій дослідженні в працях П.І. Гайдучького, М.Й. Маліка, І.К. Бистрякова, О.О. Веклич, В.М. Гейця, М.І. Долішнього, Л.М. Івашової, О.М. Кондрашова, В.С. Міщенко, М.Х. Корецький, В.М. Мартиненко, І.П. Приходько, Ю.О. Ульяновченко та інших.

Однак теоретичні дослідження проблем забезпечення поступального соціально-економічного розвитку сільських територій не отримали достатнього розвитку. Більшість з них не спрямовані на удосконалення

методів управління соціально-економічним розвитком сільських територій у сучасних умовах.

Не заперечуючи теоретичну і практичну цінність розробок згадуваних авторів, відзначимо, що ще недостатньо розробленими залишаються питання щодо державного регулювання розвитку сільських територій в умовах ринкових перетворень.

Вищеприведене і зумовило актуальність обраної теми магістерського дослідження, структуру та його зміст.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є узагальнення та розвиток науково-методичних засад щодо державного регулювання розвитку сільських територій.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких завдань:

- дослідити сучасний стан державного регулювання розвитку сільських територій;
- виявити нормативно-правове забезпечення розвитку землекористування;
- проаналізувати існуючий стан використання земель сільських територій;
- проаналізувати відносини державної земельної власності на селі;
- окреслити напрямки вдосконалення державного регулювання розвитку сільських територій;
- дослідити сучасний стан регулювання розвитку сільських територій на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях;
- обґрунтувати концептуальні підходи до удосконалення управління землями сільських територій.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання розвитку сільських територій.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти державного регулювання розвитку сільських територій.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження складають положення сучасної економіки природокористування, праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених з питань управління земельними ресурсами, теорії конкурентоспроможності аграрної економіки.

Дослідження виконуватись на основі таких методів та прийомів: монографічного – при вивченні та теоретичному узагальненні досліджень; системного аналізу – при аналізі механізму управління земельними ресурсами; порівняльного аналізу – дослідження тенденцій розвитку землекористування; статистичного – для аналізу даних, що характеризують стан об'єкту дослідження; абстрактно-логічного – при формуванні висновків та пропозицій; графічний – для унаочнення результатів магістерської роботи.

Інформаційну основу дослідження складають закони України, нормативно-правові акти Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, інформаційні матеріали, що опубліковані у монографіях та інших працях вітчизняних і зарубіжних вчених, аналітичні розрахунки автора, що виконані у процесу наукових досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

– методичні підходи до державного регулювання землекористування, що передбачають здійснення його за такою схемою: цілі земельної політики завдання і заходи щодо реалізації цілей напрямки державного регулювання;

дістало подальшого розвитку:

– обґрунтування головних завдань державної політики у галузі управління земельними ресурсами – забезпечення раціонального використання та охорони продуктивних земель на основі екологізації й захисту землі як складової навколишнього середовища, збереження, примноження та відтворення її продуктивної сили як аграрного ресурсу;

– розуміння того, що заперечення проведення земельної реформи невиправдане, оскільки система організації і управління сільським господарством радянського періоду були неадекватними соціально-

економічному розвитку сільських територій. Неминучість земельної реформи була об'єктивною, щоб надати динамічності розвитку сільської економіки, соціально-економічної ефективності;

– обґрунтування необхідності координації роботи міністерств та відомств, на яких покладені повноваження управління використанням і охороною земель шляхом оптимального розподілу властивих їм функцій, дасть змогу забезпечити науково обґрунтовану стратегію розвитку земельних відносин на тривалу перспективу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані органами влади при плануванні використання та охорони земельних ресурсів. Окремі положення можуть бути використані у підготовці лекційних курсів з «Управління земельними ресурсами» та ін.

Особистий внесок магістранта. Сформульовані в магістерській роботі наукові положення, висновки та пропозиції належать особисто автору. У роботі викладено авторські розробки щодо обґрунтування напрямів державного регулювання розвитку сільських територій,.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення, висновки і пропозиції доповідались на Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції».

Публікації. Результати магістерської роботи знайшли своє відображення у двох наукових фахових виданнях і тезах конференцій.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів та загальних висновків і пропозицій, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок комп'ютерного тексту, з них основного - 74 сторінок, який містить 10 таблиць, 3 рисунки. Список використаних джерел із 45 найменувань викладено на 4 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретико-методичні аспекти розвитку сільських територій» проаналізовано теоретико-методичні аспекти розвитку сільських територій, доведено об'єктивну необхідність їх державного регулювання, проаналізовано нормативно-правове забезпечення розвитку землекористування у сільських територіях, проаналізовано світовий досвід розвитку сільських територій.

В роботі представлена сучасна галузева структура управління земельними ресурсами України. Наголошено на відсутності надвідомчої структури і фактичної незалежності окремих відомств, що управляють земельними ресурсами. Враховуючи суттєву нестачу нормативних документів (актів) і їх переважно відомчий характер, зроблено висновок про те, що чинна система не створює передумов для розробки оптимальної стратегії управління земельними ресурсами на державному рівні.

В роботі наголошено на тому, що відсутність виваженої земельної політики держави призвела до «подрібнення» земельних ділянок, що обмежило можливість запровадження науково обґрунтованої структури сільськогосподарських угідь, порушило систему сівозмін, впровадження контурно-меліоративної організації території. При такій ситуації погіршилась забезпеченість сільськогосподарського виробництва трудовими ресурсами, скоротились інвестиції в сільське господарство, погіршився економічний стан агропідприємств.

В межах дослідження представлено світовий досвід розвитку землекористування, яка регламентує планування використання та охорони земель, ведення державного земельного кадастру, стимулювання заходів щодо збільшення розмірів аграрних підприємств, підвищення рівня концентрації сільськогосподарського виробництва, поліпшення технічного

обслуговування аграрного сектора економіки, екологічнобезпечне сільськогосподарське виробництво, страхування агроризиків, підтримка вітчизняних виробників є прикладом гармонійного розвитку економіки, раціонального використання і охорони земельних ресурсів в Україні.

У другому розділі «Аналіз та оцінка державного регулювання розвитку сільських територій» проаналізовано існуючий стан використання земель, дано оцінку системи державного регулювання розвитку сільських територій. Оцінено відносини державної земельної власності, де наголошено що її слід розуміти за такими поняттями як володіння, користування і розпорядження.

В роботі наголошено на тому, що сільськогосподарському виробництві земля виступає одночасно предметом праці та знаряддям праці, тобто є головним засобом виробництва та основним національним багатством. Тому особливо актуальним є питання забезпечення раціоналізації землекористування.

Представлена інформація щодо площі сільськогосподарських угідь, що використовується агроформуваннями області (табл 1), складає 1785 тис. га, в тому числі рілля складає 1626,1 тис. га.

Таблиця 1

Динаміка складу сільськогосподарських угідь

Миколаївської області, тис. га*

Роки	Загальна земельна площа	Сільськогоспо-дарські угіддя	в тому числі				
			рілля	перелоги	багаторіч нінасадження	сіножаті	пасовища
2001	2458,4	1977,7	1652,9	0,9	32,3	7,2	284,4
2015	2458,5	2022,5	1700,1	-	42,1	5,5	270,5
2017	2458,5	2010,4	1697,7	2,2	36,2	3,1	269,4
2019	2458,5	2010,1	1698,4	2,1	36,0	4,1	268,7

*Складено автором

З приведеної табл. 1 видно, що площа сільськогосподарських угідь

протягом досліджуваного періоду збільшилась на 32,4 тис. га або на 1,6% при одночасному збільшенні площі ріллі на 45,5 тис. га або на 2,8%. Зростання площі ріллі відбулося за рахунок трансформації природних кормових угідь в орні землі та проведеної детальної інвентаризації земель, в результаті чого було відкориговано склад земельних угідь. Трансформація природних кормових угідь у ріллю зумовлена їх незатребуваністю, оскільки поголів'я великої рогатої худоби у суспільному і приватному секторах різко скоротилося.

В роботі наголошено, що Україні існують центральні органи виконавчої влади, які виконують властиві їм певні функції в процесі управління земельними ресурсами.

Аналіз функцій органів виконавчої влади з питань управління земельними ресурсами свідчить, що питання, які входять до їх компетенції, характеризуються міжвідомчими незгодженостями. Головною причиною такої ситуації є втрата державою функцій управління земельними ресурсами і відсутність єдиної земельної політики, що унеможливило регулювання земельних відносин за допомогою державних важелів.

Багато функцій дублюються, повноваження окремих Міністерств та відомств переплітаються, чим створюються певні утруднення при прийнятті науково обґрунтованих управлінських рішень щодо раціонального використання і охорони земель.

Координація роботи міністерств та відомств, на яких покладені повноваження управління використанням і охороною земель шляхом оптимального розподілу властивих їм функцій, дасть змогу забезпечити науково обґрунтовану стратегію розвитку земельних відносин на тривалу перспективу. Для цього необхідно створити ієрархічну підпорядкованість по всій вертикалі - від Президента до рівня територіальних громад.

В процесі дослідження встановлено, що негативні наслідки розвитку земельних відносин пояснюються суперечливістю нормативно-правових актів у сфері землекористування. У цьому зв'язку Земельний Кодекс України

містить низку недоліків, зумовлених відсутністю новітніх методологічних підходів до розроблення системи земельного законодавства. Вимагають вдосконалення статті 79, 120, 127, 130, 136, 146 Земельного Кодексу України.

В роботі зазначено, що потребують доопрацювання Закони України «Про оренду землі», «Про фермерське господарство», «Про розмежування земель державної і комунальної власності», «Про землеустрій», «Про охорону земель», «Про плату за землю», «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про захист конституційних прав громадян на землю», оскільки ринкова економіка актуалізує цю проблему.

У третьому розділі «Об'єктивна необхідність удосконалення процесу державного регулювання розвитку сільських територій» доведено об'єктивну необхідність удосконалення процесу державного регулювання розвитку сільських територій, наведені напрямки вдосконалення їх державного регулювання, розкриті концептуальні підходи до удосконалення управління землями сільських територій.

Зроблено припущення, що сучасний період розвитку економіки України вимагає наукового обґрунтування державного регулювання раціонального землекористування, яке логічно здійснювати за такою схемою: цілі земельної політики → завдання і заходи щодо реалізації цілей → напрямки державного регулювання.

Основні заходи ефективної земельної політики у сільських територіях представлено на рис. 1.

В процесі дослідження встановлено, що пріоритети земельної політики потрібно розглядати у контексті наукового обґрунтування напрямків державного регулювання землекористування, основними з яких є вдосконалення нормативно-правового регулювання, вдосконалення орендних відносин, укрупнення земельних масивів, захист і підтримка вітчизняного товаровиробника, організація ефективного обліку земель, формування дієвої системи управління землекористуванням, запровадження іпотеки земель, поглиблення наукових досліджень у галузі раціонального використання і

охорони земель, створення сприятливих умов для розвитку сільськогосподарського виробництва та розбудови сільських територій, планування розвитку земельних відносин.

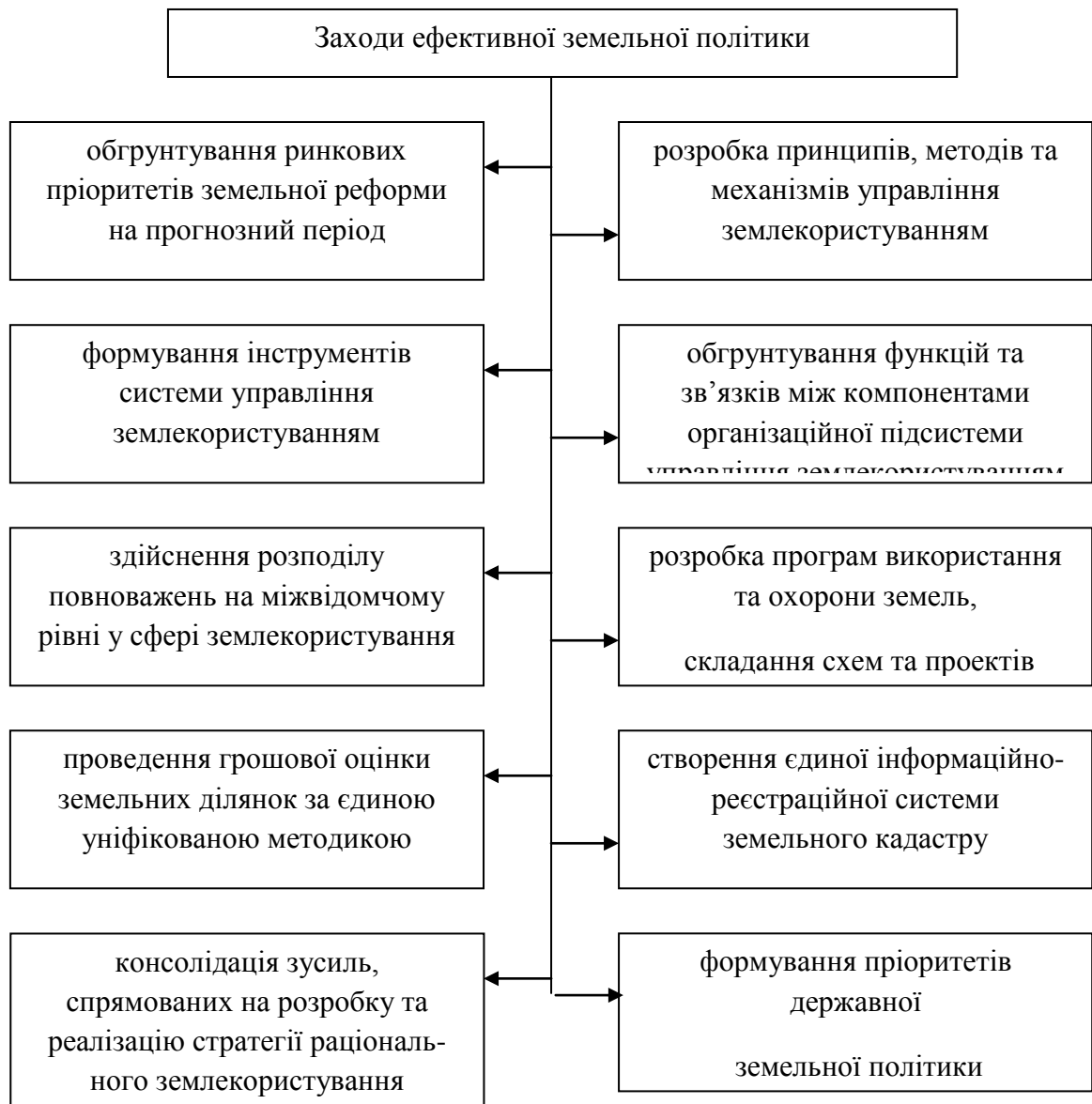

Рис. 1. Заходи ефективної земельної політики у сільських територіях

В роботі окреслено концептуальні підходи до удосконалення управління землями сільських територій.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі, яка є завершеною науковою роботою, на базі проведених наукових досліджень, поставлено і вирішено актуальну наукову

задачу, що полягає узагальнення та розвиток науково-методичних засад щодо державного регулювання розвитку сільських територій.

Обґрунтовано методичні підходи до державного регулювання розвитку сільських територій, що забезпечують підвищення ефективності використання земельних ресурсів. Зроблено наступні висновки:

1. Розвиток методичних підходів до державного управління розвитком сільських територій здійснювався під впливом соціально-економічної політики держави, завданням якої було створення умов для рівноправного розвитку різних форм власності та господарювання на землі, формування багатокладної економіки, раціональне використання і охорона земель. Але через відсутність методологічного забезпечення проведення земельної реформи, психологічне несприйняття її більшістю громадян України, не вдалося досягти поставленої мети.

2. Земля є основним багатством будь-якої країни і головним засобом виробництва у сільському господарстві, а тому і перебуває під особливою охороною держави. З нею небезпідставно пов'язують надії на розвиток продуктивних сил і виробничих відносин у суспільстві, обнадійливі якісні зрушення в системі стандартів якості життя людей.

Конституція України, зважаючи на винятково важливе значення земельних ресурсів в усіх сферах економіки у більше, ніж у десяти статтях прямо чи опосередковано закріплює основні засади регулювання земельних відносин.

Нижчою ланкою системи «рамкових» законів є Земельний кодекс України (2001 р.), в основу якого покладено конституційні норми раціонального використання і охорони земель в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь, відображені у 212 його статтях.

3. Досліджено, що процес реформування земельних відносин у великій мірі стравив вплив на розвиток організаційно-правових форм господарювання. Особливо цей процес активізувався з часу прийняття 6 жовтня 1998 року закону України «Про оренду землі», яким визначено

загальні засади набуття, реалізації і припинення права на оренду земельних ділянок. В результаті цього господарська діяльність здійснюється на 92% орендованих земель. За оренду земельних паїв орендар платив не менше 1% орендну плату від нормативної грошової оцінки ріллі, згодом орендна плата зросла до 2%, а на підставі Указу Президента від 19.08.2008 р. мінімальну орендну плату підвищено до 3%.

4. Стратегія розвитку сільських територій повинна ґрунтуватись не на засадах купівлі-продажу земельних паїв, а на засадах оренди землі у орендодавців. Досліджена доцільність брати досвід країн Європейського Союзу, в яких господарська діяльність на землі здійснюється на орендованих землях. Наприклад, у Німеччині питома вага орендованих земель складає 68%, Бельгії – 75%, Франції – 84%, Чехії – 91%, Словаччині – 96%, Великобританії – 41%.

5. Науково обґрунтовано, що через непослідовність, внутрішню суперечливість нормативно-правових актів у сфері землекористування уповільнюється процес реалізації конституційних засад права власності громадян України на землю. виправлення цих недоліків гарантує землі, як основному національному багатству, в нормативно-правовому контексті статус просторового базису для гармонійного розподілу продуктивних сил суспільства з урахуванням екологічних та соціально економічних чинників.

6. В роботі доведено, що основою науково обґрунтованої земельної політики держави є такі стратегічні напрямки державного регулювання розвитку сільських територій як нормативно-правове регулювання, вдосконалення орендних відносин, укрупнення земельних масивів, захист і підтримка вітчизняного товаровиробника, організація ефективного обліку земель, формування дієвої системи управління землекористуванням, запровадження іпотеки земель, поглиблення наукових досліджень в галузі використання і охорони земель, створення сприятливих умов для розвитку виробництва, планування розвитку земельних відносин, оптимальне поєднання яких забезпечить умову раціонального використання та охорони

землі.

АНОТАЦІЯ

Бреславець В.В. Державне регулювання розвитку сільських територій. –
Рукопис.

Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня Магістр за спеціальністю 193 – Геодезія і землеустрій. – Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, м. Миколаїв, 2020.

В роботі проаналізовано теоретико-методичні аспекти розвитку сільських територій, доведено об'єктивну необхідність їх державного регулювання, проаналізовано нормативно-правове забезпечення розвитку землекористування у сільських територіях, проаналізовано світовий досвід розвитку сільських територій.

Проаналізовано існуючий стан використання земель, дано оцінку системи державного регулювання розвитку сільських територій. Оцінено відносини державної земельної власності, де наголошено що її слід розуміти за такими поняттями як володіння, користування і розпорядження.

Доведено об'єктивну необхідність удосконалення процесу державного регулювання розвитку сільських територій, наведені напрямки вдосконалення їх державного регулювання, розкриті концептуальні підходи до удосконалення управління землями сільських територій.

Ключові слова: державне регулювання, сільські території, земельна власність, державна земельна політика, управління земельними ресурсами, земельна реформа.

ANNOTATION

Breslavets V.V. State regulation of rural development. - Manuscript.

Thesis for the educational qualification level Master in specialty 193 - Geodesy and Land Management. - Black Sea National University. Petro Mohyla, Mykolayiv, 2020.

The theoretical and methodological aspects of rural development are analyzed, the objective necessity of their state regulation is proved, the normative and legal provision of land use development in rural areas is analyzed, the world experience of rural development was analyzed.

The current state of land use is analyzed, the system of state regulation of rural development is assessed. The relations of state land ownership are assessed, where it is emphasized that it should be understood in such terms as possession, use and disposal.

The objective necessity of improvement of the process of state regulation of rural development is proved, the directions of improvement of their state regulation are given, conceptual approaches to improvement of management of lands of rural territories were revealed.

Key words: state regulation, rural territories, land ownership, state land policy, land resources management, land reform.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

1. Бреславець В.В. Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції» (12 листопада, 2020 р.), Доповідь на тему: «Перспективи розвитку сталого землекористування в Україні для суб'єктів господарювання».